

УДК 330.34:332.142

Є. І. Бірюков,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування,
Заклад вищої освіти "Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5333-8839>

М. В. Шашина,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6676-3316>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.5.58

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Ie. Biriukov,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management, Marketing and Public Administration,
Higher education institution "Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University"

M. Shashyna,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE TERRITORY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION

У статті комплексно досліджено проблематику інноваційного розвитку територій України у контексті сучасних трансформаційних та воєнних викликів. Актуальність дослідження зумовлена тим, що воєнні дії призвели до радикальної зміни пріоритетів економічної діяльності територій, скорочення виробничого та інноваційного потенціалу, зниження позицій України у глобальних рейтингах інновацій, що створює нові виклики для державної та регіональної політики у сфері інновацій. Водночас, цифрові технології, розвиток науки та освіти, формування людського капіталу та підтримка підприємництва стають основою відновлення економіки, формування нових конкурентних переваг регіонів і забезпечення повоєнної модернізації держави. Проаналізовано сучасні наукові підходи до інноваційного розвитку територій, зокрема кластерні моделі взаємодії суб'єктів господарювання, держави, наукових установ та закладів освіти. Доведено, що кластеризація сприяє концентрації ресурсів, підвищує ефективність взаємодії учасників інноваційного процесу, стимулює розвиток інтелектуально-кадрового потенціалу та зміцнює конкурентні позиції регіонів. Приділено увагу ролі воєнних та кризових факторів, які обмежують інноваційну активність, спричиняють втрату виробничого та наукового потенціалу, проте, одночасно активізують розвиток цифрових технологій, дистанційних форм роботи, міжнародного наукового співробітництва та грантових програм для молодих учених. Визначено роль людського капіталу, освіти, науки та комерціалізації інтелектуальної власності як визначальних чинників відновлення інноваційного потенціалу територій. Обґрунтовано, що ефективний інноваційний розвиток територій у повоєнний період повинен ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, цифровізації економіки, формування кластерних і партнерських моделей взаємодії, інтеграції у міжнародний науково-технологічний простір та практичної реалізації наукових розробок. Реалізація запропонованих підходів сприятиме відновленню економічного потенціалу, формуванню нових регіональних спеціалізацій, підвищенню конкурентоспроможності регіонів і забезпеченню довгострокового соціально-економічного розвитку держави.

The article comprehensively examines the issues of innovative development of the territory of Ukraine in the context of modern transformational and military challenges. The relevance of the study is due to the fact that military actions led to radical changes in the positive positions of the territory's economic activity, a reduction in production and innovation potential, a decrease in Ukraine's positions in global innovation rankings, which creates new challenges for state and regional innovation policy. At the same time, digital technologies, the development of science and education, the formation of human capital and support for entrepreneurship are becoming the basis for economic recovery, the formation of new competitive advantages of regions and ensuring the military modernization of the state. Modern scientific approaches to innovative development of the territory are analyzed, in particular, cluster models of interaction between business entities, the state, scientific institutions and educational

institutions. It is proven that clustering contributes to the concentration of resources, ensures the effectiveness of interaction between participants in the innovation process, stimulates the development of intellectual and human resources potential and strengthens the competitive positions of regions. Attention is paid to the role of war and crisis factors that limit innovative activity, cause the loss of production and scientific potential, but at the same time activate the development of digital technologies, remote forms of work, international scientific cooperation and grant programs for young scientists. The role of human capital, education, science and commercialization of intellectual property as determining factors in the restoration of the innovative potential of the territory is determined. It is substantiated that effective innovative development of the territory during the war period should be based on the principles of sustainable development, digitalization of the economy, the formation of cluster and partnership models of interaction, integration into the international scientific and technological space and the practical implementation of scientific developments. The implementation of the proposed approaches will contribute to the restoration of economic potential, the formation of new regional specializations, increasing the competitiveness of regions and ensuring the long-term socio-economic development of the state.

Ключові слова: інноваційний розвиток територій, регіон, цифровізація економіки, регіональна конкурентоспроможність, інтелектуально-кадровий потенціал, кластерна модель.

Key words: innovative development of the territory, region, digitalization of the economy, regional competitiveness, intellectual and human resource potential, cluster model.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Сучасний етап розвитку територій характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими впливом цифровізації, глобалізаційних викликів та воєнних подій. Для України питання інноваційного розвитку територій набуло особливої актуальності у зв'язку з повномасштабним вторгненням, що суттєво змінило економічний, виробничий, ресурсний та трудовий потенціал регіонів. Руйнування інфраструктури, переміщення населення та підприємств, зниження інвестиційної активності зумовили необхідність переосмислення підходів до формування інноваційної політики на державному та місцевому рівнях. Воєнні виклики суттєво вплинули на можливості реалізації інноваційних стратегій розвитку регіонів, обмежили інвестиційну активність та змінили пріоритети економічної діяльності територій. Водночас, саме інновації, цифрові технології, розвиток науки, освіти та людського капіталу стають основою відновлення економіки, формування нових конкурентних переваг і забезпечення повоєнної модернізації держави.

Інноваційний розвиток територій є ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності національної економіки, забезпечення сталого зростання та інтеграції у світовий науково-технологічний простір. Водночас, сучасні умови потребують нових моделей співпраці між бізнесом, органами влади, науковими установами та закладами освіти, орієнтованими на практичну реалізацію інновацій, розвиток людського капіталу та цифрову трансформацію економіки.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження теоретичних і практичних засад формування інноваційного потенціалу

територій, визначення пріоритетних напрямів його відновлення та розробка ефективних механізмів підтримки інноваційної діяльності в умовах воєнних і повоєнних викликів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика інноваційного розвитку територій є предметом активних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. У науковій літературі значна увага приділяється теоретичним засадам інноваційного розвитку територій, ролі державної політики, кластерним моделям взаємодії та впливу кризових чинників на інноваційні процеси, активізації інноваційної активності регіонів тощо. Серед вітчизняних дослідників значну увагу приділено різним аспектам інноваційного розвитку територій, зокрема у контексті сучасних трансформацій та воєнних викликів, які суттєво вплинули на економічний, виробничий та інвестиційний потенціал територій. У наукових працях таких учених, як Б. Дергалюк [1], М. Дергалюк [2], В. Крикун [3], С. Кропельницька [4], О. Перепелюкова [1], О. Попело [10], Г. Самійленко [5], Ю. Туницька [7], Н. Туницький [7], Л. Яремко [8] та інших висвітлюються теоретичні та практичні підходи до інноваційного регіонального розвитку.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про значний науковий інтерес до проблем інноваційного розвитку територій, проте, питання адаптації інноваційних моделей до умов воєнних трансформацій, формування нових регіональних спеціалізацій та механізмів відновлення інноваційного потенціалу залишаються недостатньо опрацьованими і потребують подальших досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті виступає визначення теоретичних та практичних засад інноваційного розвитку територій України в умовах воєнних та цифрових трансформацій на основі:

- аналізу сучасних проблем формування інноваційного потенціалу регіонів;
- оцінки впливу війни та кризових факторів на інноваційну активність;
- визначення ефективних механізмів підтримки інноваційної діяльності для повоєнного відновлення економіки та підвищення конкурентоспроможності територій.

Результати дослідження. Незважаючи на значну кількість програм та проєктів щодо інноваційного розвитку територій в умовах цифровізації більшість з них за період з 2022 року втратили свою актуальність через значну зміну стану більшості територій України, оскільки через повномасштабне вторгнення змінився загальний потенціал територій, який включає виробничий потенціал, трудовий, ресурсний, фінансовий та інші. Сильні сторони розвитку певних територій на сьогодні значно змінили свої пріоритетні напрями розвитку.

На інноваційний розвиток України негативно впливають воєнні дії на її території, що відбивається на позиціях країни за даними Глобального індексу інновацій. Так, у 2018 р. Україна за цим індексом займала 43 місце із значенням Глобального індексу інновацій 38,5 (перше місце рейтингу у 2018 р. займала Швейцарія із значенням 68,4).

За результатами 2021 р. до початку воєнних дій на території України країна знаходилась на 49 місці із значенням Глобального індексу інновацій 35,6. А за даними 2025 р. на 66 місце із значенням індексу — 29,7, Швейцарія залишалась за 2018—2025 рр. лідером і у 2025 р. її індекс становив 66,0 [9]. Значення Глобального індексу інновацій в цілому за 2018—2025 рр. не мало тенденцію до зростання, але інноваційний рівень розвитку України внаслідок воєнних

дій суттєво знизився і це вимагає максимального докладання зусиль до інноваційних аспектів розвитку територій України вже сьогодні.

Оскільки безпекова ситуація не дозволяє в повному обсязі залучати інвестиційні кошти на свій розвиток, здійснювати повноцінно свою діяльність, то необхідно на цей період максимально залучати вітчизняні суб'єкти господарювання до виконання бюджетних замовлень. Такі напрями дозволять підприємствам здійснювати економічну діяльність, забезпечувати робочими місцями населення, здійснювати податкові відрахування до бюджетів всіх рівнів. Тому на сьогодні інноваційний розвиток територій багато в чому залежить від державної та місцевої влади. Основні напрями інноваційної співпраці суб'єктів господарювання в межах територіального розвитку представлено на рис. 1.

Рис. 1. Основні напрями інноваційної співпраці суб'єктів господарювання та їх підтримки для забезпечення інноваційного розвитку територій

Джерело: запропоновано авторами.

Слід зазначити, що інноваційний розвиток територій потребує об'єднання зусиль та ресурсів всіх учасників інноваційного ланцюга, тобто взаємоузгодженості інтересів від розробника наукової ідеї до продажу прав інтелектуальної власності та реалізації інноваційної продукції. Саме такому принципу взаємодії підпорядковані інноваційні платформи та міжнародні інноваційні кластери. На кожній території перевагу має та чи інша форма співробітництва в залежності від ресурсного потенціалу. В Україні найбільш поширена форма інноваційного розвитку територій представлена кластерною системою, яка включає групування територій за певним інноваційним укладом. Так, інноваційний промисловий кластер здебільшого формувався у промислово розвинених регіонах, до яких віднесено Донецьку область, Луганську область, Дніпропетровську область, Харківську область, Сумську та Запорізьку області. Ці регіони є промислово розвиненими, що й сприяло формуванню такого інноваційного потенціалу.

Проте, після лютого 2022 року, коли частини територій зазначених регіонів є під тимчасовою окупацією, загальний промислово-інноваційний потенціал в країні значно змінився [6, с. 86]. Багато інноваційно активних підприємств, а також підприємств, які впроваджували інновації в своїй діяльності, було знищено або пошкоджено на окупованих територіях. Стан таких підприємств на сьогодні невідомий. Тому формування інноваційного потенціалу на промислових засадах на сьогодні є складним завданням. Підприємствам та органам влади необхідно зосередити увагу на підтримці та інноваційному розвитку й інших видів економічної діяльності та напрямів інновацій. До таких основних засад сприяння інноваційному розвитку територій можна віднести:

- підтримку інтелектуально-кадрового потенціалу та залучення новаторів до найбільш перспективних видів економічної діяльності, які є актуальними для розвитку територій в умовах сьогодення;

- підвищення якості вищої освіти, опанування нових компетентностей та навичок з урахуванням потреб сучасного ринку праці територій;

- науковий розвиток регіонів з урахуванням провідних напрямів наукових досліджень;

- використання засобів цифровізації у виробничо-господарської діяльності, підвищення рівня цифрової освіти та обізнаності серед суспільства;

- трансформацію технологічних та виробничих процесів з використанням нових інноваційних управлінських рішень та технологій.

Важливим аспектом інноваційного розвитку територій є формування потужного інтелектуально-кадрового потенціалу за рахунок створення мотивованої праці для інтелектуальних професій, підтримка креативної молоді, залучення інноваторів в усі сфери виробництва.

Формування такого потенціалу неможливе без якісної освіти, яка сприяє прояву новаторських здібностей, формує підґрунтя для реалізації інноваційних ідей. На сьогодні освіта повинна створювати такі умови навчання, які сприятимуть розвитку талантів, прояву новаторських та креативних ідей. В цьому аспекті важливим є не тільки розвиток сфери освіти але й створення необхідних умов для прояву отриманих навичок та вмінь, задоволення потреб сучасної молоді, що сприятиме припиненню відтоку високоінтелектуального капіталу в інші країни. Залучення людей до отримання освіти та нових знань протягом життя дозволяє їм більш адаптивно ставитися до нових змін та сприятиме прогресивному розвитку територій.

Комерціалізація інтелектуальних розробок дозволяє отримувати винагороду за відповідні розробки, що також позитивно впливає на мотивацію персоналу. На сьогодні в Україні відсутнє ефективне нормативно-правове забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, що негативно впливає на інноваційний розвиток та призводить до відтоку новаторів в інші країни.

Практична реалізація інноваційних розробок повинна здійснюватися за участю бізнесу, органів місцевої влади, освітніх та наукових установ. Розробка відповідних програм та проєктів такої співпраці дозволить вчасно реагувати на контент освітніх програм з урахуванням потреб територіального ринку та формувати інноваційні робочі місця для практичного впровадження розробок. Важливим є залучення закладів вищої освіти до дослідницької діяльності, що спонукатиме молодь до наукової праці, зацікавленості у створенні інноваційних продуктів та послуг. В цьому аспекті необхідно так сформувати навчальний процес, щоб було можливо поєднувати науку та освіту не тільки у формальному просторі, але й у реалізації практичних навичок. Особливо це актуально в епоху цифровізації технологій, які дозволяють значно скоротити більшість виробничих процесів, по новому організувати управлінські функції з використанням сучасних технологій [10].

Практична реалізація такого нового формату була запроваджена в період розповсюдження пандемії COVID-19, яка значно обмежи-

ла можливість комунікації між людьми та призвела до використання нових форм спілкування в дистанційному режимі. Такі нововведення дозволили не зупиняти більшість комунікаційних процесів, здійснювати виробничу та управлінську діяльність, скоротити матеріальні витрати.

Важливим напрямом інноваційного розвитку є розвиток науки, особливо в територіальному аспекті з урахуванням регіональної спеціалізації. Наукові розробки необхідно здійснювати на засадах комерціалізації та самофінансування, оскільки таким чином формується науковий потенціал, який орієнтований на провідні світові дослідження. В Україні наукові дослідження повинні мати прикладний характер та практичну реалізацію. На сьогодні наукові установи потребують значної оптимізації та укрупнення своїх напрямів досліджень. Вихід досліджень на світовий рівень можливо досягти якістю наукових доробок, а не кількістю наукових установ. Необхідно активно залучати молодь до наукових розробок за рахунок створення відповідної підтримки молодих вчених з боку держави та місцевих органів влади на основі стипендій, грантів, програм стажування та обміну досвідом. Такі кроки з боку держави сприятимуть більш активній участі молодих вчених у популяризації наукових досліджень не тільки в межах держави але й на міжнародному рівні.

З початком бойових дій, іноземні партнери в межах підтримки України відкрили значну кількість грантових програм та стипендій для молодих вчених, здобувачів різних рівнів освіти з можливістю участі у сумісних наукових дослідженнях. Така підтримка сприятиме формуванню нового інтелектуально-кадрового потенціалу з вектором європейського напрямку досліджень, але за умови повернення науковців після закінчення бойових дій та реалізації своїх досягнень в межах інноваційного розвитку територій. Такі знання будуть необхідні при повоєнному відновленні держави, оскільки відбудова економіки та інфраструктури повинна відбуватися за новими принципами сталого розвитку та цифровізації всіх галузей економіки.

ВИСНОВКИ

Отже, інноваційний розвиток територій України зазнав суттєвих трансформацій унаслідок повномасштабної війни, що призвело до втрати частини виробничого, трудового та ресурсного потенціалу, зниження позицій держави у глобальних інноваційних рейтингах і зміни

пріоритетів регіонального розвитку. За сучасних умов ключова роль у підтримці інноваційної активності належить державним і місцевим органам влади, а також ефективній співпраці бізнесу, науки та освіти. Визначальними чинниками відновлення інноваційного потенціалу є розвиток людського капіталу, підвищення якості освіти, підтримка науки та комерціалізація інтелектуальних розробок, а також активне впровадження цифрових технологій. Важливого значення набуває формування сучасних кластерних і партнерських моделей взаємодії, орієнтованих на практичну реалізацію інновацій. У перспективі повоєнного відновлення інноваційний розвиток територій має ґрунтуватися на принципах сталості, цифровізації та інтеграції у світовий науково-технологічний простір, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки та забезпеченню довгострокового розвитку держави.

Подальші дослідження полягають у поглибленому вивченні механізмів відновлення та нарощення інноваційного потенціалу територій України в умовах воєнних і повоєнних трансформацій. Особливої уваги потребує розробка ефективних моделей взаємодії держави, бізнесу, науки й освіти для формування інноваційних екосистем на регіональному рівні.

Література:

1. Дергалюк Б. В., Перепелюкова О. В. Структурні зміни в економіці регіонів як запорука економічного зростання. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 31. С. 215—219.
2. Дергалюк М., Тульчинська С. Організаційно-економічне забезпечення потенціалоформуючого простору регіонів в умовах цифровізації. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2022. № 4 (32). С. 218—225.
3. Крикун В. В. Інноваційний розвиток України: основні пріоритети та перспективи. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2024. № 10. URL: https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/156?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 25.01.2026).
4. Кропельницька С. О., Кіт С. Ф. Економічна кластеризація як інструмент інноваційного розвитку: теоретико-методологічні засади та українські реалії. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2025. Вип. 21. Т. 2. С. 250—266.
5. Самійленко Г. Кластерні структури регіонів України: теоретичні аспекти, проблеми та перспективність практичної реалізації. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 1. С. 155—165.

6. Тульчинська С. О. Дергалюк М. О. Розвиток регіональних економічних систем в умовах цифрової трансформації: монографія. Київ, Ви-во "7БЦ", 2025. 153 с.

7. Туницька Ю., Туницький Н., Варава В. Інноваційний розвиток України за умов війни. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2025. Т. 346. № 5. С. 53—64.

8. Яремко Л.А. Інноваційний розвиток регіону та шляхи його забезпечення. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. Вип. 6 (46). С. 76—82.

9. Global Innovation Index. WIPO. URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine> (дата звернення 10.01.2026).

10. Tulchynska S, Vovk, O, Popelo O, Saloid S, Kostyunik O. Innovation and investment strategies to intensify the potential modernization and to increase the competitiveness of microeconomic systems. International Journal of Computer Science & Network Security. 2021. P. 161—168.

References:

1. Derhaliuk, B.V. and Perepeliukova O.V. (2018), "Structural changes in the economy of regions as a guarantee of economic growth", Prychornomorski ekonomichni studii, vol. 31, pp. 215—219.

2. Derhaliuk, M. and Tulchynska, S. (2022), "Organizational and economic support of the potential-forming space of regions in the conditions of digitalization", Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia, vol. 4, no. 32, pp. 218—225.

3. Krykun, V.V. (2024), "Innovative development of Ukraine: main priorities and prospects", Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii, vol. 10, available at: https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/156?utm_source=chatgpt.com (Accessed 25 Jan 2026).

4. Kropelnytska, S.O. and Kit, S.F. (2025), "Economic clustering as a tool of innovative development: theoretical and methodological principles and Ukrainian realities", Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu, vol. 21, no. 2, pp. 250—266.

5. Samiilenko, H. (2019), "Cluster structures of regions of Ukraine: theoretical aspects, problems and prospects of practical implementation", Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia, vol. 1, pp. 155—165.

6. Tulchynska, S.O. and Derhaliuk, M.O. (2025), Rozvytok rehionalnykh ekonomichnykh system v umovakh tsyfrovoy transformatsii [Development of regional economic systems in the context of digital transformation], Vy-vo "7BTs", Kyiv, Ukraine.

7. Tunitska, Yu., Tynytskyi, N. and Varava, V. (2025), "Innovative development of Ukraine in

wartime", Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, vol. 5, no. 346, pp. 53—64.

8. Yaremko, L.A. (2020), "Innovative development of the region and ways of its provision", Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy, Vol. 6, no. 46, pp. 76—82.

9. WIPO (2026), "Global Innovation Index. Available", at: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine> (Accessed 25 Jan 2026).

10. Tulchynska, S, Vovk, O, Popelo, O, Saloid, S., and Kostyunik, O. (2021), "Innovation and investment strategies to intensify the potential modernization and to increase the competitiveness of microeconomic systems", International Journal of Computer Science & Network Security, pp. 161—168.

Отримано редакцією журналу / Received: 27.02.26

Процеженовано / Revised: 04.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 10.03.26

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292